

ЛЕХ ВАЛЕНСА: ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ

Нестеренко О. Р.

*здобувач вищої освіти III курсу,
факультет історії та географії,*

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Лех Валенса – лідер «Солідарності», який привів її до перемоги, що зрештою призвело до повалення комуністичного режиму в Польщі. Простий електрик, що став символом реформ та першим демократичним президентом Польщі, людина, яку ще за життя називали «легендою».

Лех Валенса народився 29 вересня 1943 року. У 1961 році закінчив професійно-технічне училище в Ліпно і працював електромеханіком у Лохочині. З 1963 по 1965 рік проходив військову службу, демобілізувався капралом. З 1967 року почав працювати електриком на Гданській судноверфі імені Леніна [1].

У 1968 році Лех Валенса закликав своїх колег по верфі відмовитися від участі в масових демонстраціях, що засуджували студентські страйки [10]. Відтоді Валенса активніше займався громадською діяльністю, включився у профспілковий та протестний рух.

Під час страйку на судноверфі у грудні 1970 року Валенса був обраний членом страйкового комітету. Брав участь у переговорах працівників верфі з першим секретарем ЦК Комуністичної партії Польщі Едвардом Гереком [2]. У 1976 році він долучився до діяльності Комітету захисту робітників. Того ж року був звільнений з роботи за критику провладних профспілок, а з 1978 року Валенса уже брав участь у діяльності вільних профспілок (з травня 1978 року – член організації «Вільні профспілки Узбережжя») [2; 10].

У серпні 1980 року Лех Валенса був одним із головних ініціаторів протесту на Гданській судноверфі. Коли розпочався страйк, звільнений Валенса не був там присутній, але невдовзі долучився до нього і навіть став головою страйкового комітету [3, с. 928]. Брав участь у переговорах з урядовою комісією, за результатами яких було досягнуто угоди з усіх суто місцевих питань. Проте припинити страйк комітет відмовився, поки не будуть задоволені вимоги інших робітників, які протестували у країні. Страйкарі вимагали гарантію

свободи слова і друку, забезпечення права на страйки, звільнення політв'язнів, поновлення на роботі звільнених працівників і створення незалежних, самоврядних профспілок, членом яких зможе стати кожен польський робітник. Крім того, Валенса наполягав, щоб йому і його колегам був наданий імунітет від арешту й покарання [3, с. 929].

Уряд був вимушений піти на поступки і 31 серпня були підписані «серпневі домовленості», де визнавалося право на страйки та створення незалежних профспілок. Так утворилася «Незалежна самоврядна професійна спілка «Солідарність». Як зазначив сам Валенса, «Солідарність» не була просто рухом, що займався виключно захистом інтересів робітників, вона мала на меті започаткувати нову політичну форму, протилежну продажній практиці існуючої влади [9, с. 142].

У своїх мемуарах Валенса писав: «Солідарність – це предтеча народження нової ери... Ми у серпні 1980 року відкинули грізне табу і проголосили початок нової ери. Польський народ зробив це перед лицем всього людства без погроз і насильства, не проливши жодної краплі крові супротивника; ми не висували жодної ідеології, економічної чи соціальної теорії: ми просто боролись за людську гідність» [9, с. 142-143].

З вересня 1981 року Лех Валенса був головою президії комісії профоб'єднання «Солідарність» [1]. Побоювання розправи з «Солідарністю» змушувало його та інших її керівників публічно дистанціюватися від політики і зосередитися на соціально-економічних проблемах. Очільники руху не порушували питання про зміну існуючого ладу, а проголосили курс на «внутрішню перебудову» та динамічну модернізацію в рамках соціалістичного устрою [5].

В ніч на 13 грудня 1981 року режим Войцеха Ярузельського запровадив воєнний стан. «Солідарність» була оголошена поза законом. Понад 3 тисячі провідних активістів разом з Валенсою були затримані та направлені в центри інтернування. Їх було звільнено майже через рік – 14 листопада 1982 року [2]. У квітні 1983 Валенса повернувся працювати на Гданську судноверф [1].

Перебування в ув'язненні принесло Леху Валенсі міжнародне визнання. У 1983 році він став лауреатом Нобелівської премії миру за «рішучість у вирішенні проблем своєї країни шляхом переговорів та співпраці, не вдаючись до насильства». Але особисто отримати премію він не зміг через заборону влади залишати межі країни [5]. Присудження Нобелівської премії не змінило того, що комуністична

влада не бажала розмовляти з Валенсою як з керівником «Солідарності» [4, с. 187].

Від 1986 року Валенса поступово відроджував заборонену «Солідарність». Під його головуванням була заснована Тимчасова Рада «Солідарності», почалося відтворення регіональних профцентрів. 25 жовтня 1987 року був сформований Національний виконавчий комітет «Солідарності», який очолив Валенса. Як лідер цієї організації він мав на міжнародній арені великий престиж. У 1987 році під час офіційного візиту до ПНР віце-президента США Д. Буша відбулася його зустріч Л. Валенсою [8, с. 176].

Навесні-влітку 1988 року Лех Валенса приєднався до нових протестів на Гданській судноверфі, а у грудні 1988 року сприяв утворенню Громадянського комітету, до якого ввійшли провідні представники опозиції [1]. Внаслідок соціальних заворушень у 1988 році керівництво Польщі визнало, що не може правити всупереч суспільству і узяло курс на компроміс з «Солідарністю» [9, с. 206]. У пошуках виходу з кризи Войцех Ярузельський у 1989 році провів серію «Круглих столів» з опозицією, де Валенса брав участь як співголова засідань. Результатом перемовин стала легалізація «Солідарності» та реформування виборчої системи, що поклало край комуністичній монополії на владу [1; 5]. Валенса стверджував, що компроміс з урядом був єдиним рішенням, щоб забезпечити мирний перехід країни до демократичного устрою. Він казав: «Наші представники у Сеймі і Сенаті можуть створити платформу, з якої ми зробимо стрибок у свободу і незалежність» [9, с. 207]. Після підписання угоди та легалізації «Солідарності» Валенса з помічниками поїхав до Риму за публічним благословенням Папи Римського [3, с. 949].

На перших частково вільних виборах у червні 1989 року «Солідарність» отримала 99 зі 100 місць у Сенаті та 160 місць зі 161 у Сеймі. Єдиний кандидат від «Солідарності», що не пройшов до сейму був унікальний тим, що не мав на своєму виборчому плакаті фотографії, де б він стояв поряд з Валенсою [3, с. 949]. У вересні 1990 року Ярузельський добровільно подав у відставку з посади президента, 22 грудня 1990 року Лех Валенса став першим демократично обраним президентом Республіки Польща, набравши у другому турі голосування 74,25 % голосів [5]. На посту президента він підтримував курс на ринкові реформи. Валенса був легендарною особистістю 1990-х, тоді був пік його популярності, а потім почався

спад. У 1995 році Валенса програв вибори Олександрю Кваснівському. В першому турі він посів друге місце з 33,1 %, у другому турі набрав 48,3 %. На президентських виборах 2000 року Валенса набрав 1,4 % [2].

У 2016 році польський Інститут національної пам'яті заявив про виявлення документів 1970-х років, що свідчать про співпрацю Леха Валенси зі Службою безпеки ПНР під псевдонімом «Болек» [5; 7]. Сам Валенса співробітництво заперечує. За сучасними соціопитуваннями, поляки вважають Леха Валенсу одним із найгірших президентів [6].

Польський історик професор Антоній Дудек вважає, що Лех Валенса відіграв однозначно позитивну роль в подіях вісімдесятих років. Він зазначає, що: «Валенса виправдав себе в ролі народного трибуна, та не впорався з роллю президента, бо він не створений для цієї ролі. Це простий робітник, який не розумів конституційного механізму функціонування держави та відносин між гілками влади. Треба по-різному оцінювати Валенсу як доброго лідера «Солідарності» та Валенсу, який замолоду піддався тисковій спецслужб, а ще інакше Валенсу-президента» [7].

Література:

1. Валенса Лех. *Енциклопедія сучасної України*: веб-сайт. URL: <https://esu.com.ua/article-32967> (дата звернення: 25.04.2023).
2. Валенса Лех. *LB.ua*: веб-сайт. URL: https://lb.ua/file/person/3237_valensa_leh.html (дата звернення: 25.04.2023).
3. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі: пер. з англ. Київ: Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2008. 1080 с.
4. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795–1990. Київ: Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2007. 239 с.
5. Крупина В. Створення польської незалежної профспілки «Солідарність». *Цей день в історії* : веб-сайт. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0917Q/> (дата звернення: 25.04.2023).
6. Приходько Є. Вибори–1989. Польський шлях до свободи. *Нова Польща*: веб-сайт. URL: <https://novapolshcha.pl/article/vibori-1989-polskii-shlyakh-do-svobody/> (дата звернення: 25.04.2023).
7. Савицький Ю. 1989: Чому польський «Солідарності» вдалося повалити комунізм? *Радіо Свобода* : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/chomu-polskij-solidarnosti-vdalosia-povalyty-komunizm/30163237.html> (дата звернення: 25.04.2023).

8. Телегуз А. Боротьба НСПС «Солідарність» проти комуністичного режиму в роки реакції (1983 – 1988 рр.). *Наукові записки. Серія: Історичні науки*. 2011. Вип. 14. С. 173-181.
9. Тисменяну В. Поворот у політиці: Східна Європа від Сталіна до Гавела. Київ: Мегатайп, 2003. 336 с.
10. Biografia. *Fundacja Instytut Lecha Wałęsy*: веб-сайт. URL: <https://www.ilw.org.pl/pl/fundator/biografia> (дата звернення: 25.04.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ФРАНЦІЇ У 1918-х – 1920-х РОКАХ

Онищук О. М.

*здобувачка вищої освіти II курсу,
факультет географії, історії та туризму,
Приватний вищий навчальний заклад «Міжнародний
економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янука»
м. Рівне, Україна*

Велика Британія як провідна держава Антанти домоглася здійснення багатьох цілей, які вона ставила перед початком Першої світової війни. Повністю припинилося житлове будівництво, посилилася залежність країни від ввозу сировини і продовольства, а експорт готової продукції скоротився наполовину. Цій країні не вдалося зберегти свої економічні позиції в Китаї і Латинській Америці, де її потіснили американський і японський капітал. Величезних збитків країна зазнала в Росії через неповернення боргів. Тому Велика Британія, нарівні з Францією, була ініціатором інтервенції проти Радянської Росії [1].

На Паризькій мирній конференції Велика Британія домоглася для себе сприятливих рішень. У 1918 р. в країні почалося поживлення економіки, яке було викликане двома головними факторами: різко підвищився попит на споживчі товари внутрішнього ринку та дещо покращилася обстановка для активізації зовнішньої торгівлі. Поживленню в торгівлі і промисловості Великої Британії сприяли також відбудовчі роботи, що проводилися в різних країнах після війни. Наприкінці 1918 р. у країні був сформований коаліційний уряд консерваторів, лібералів і лейбористів на чолі з лідером